

ВЕРБАЛЬНИЙ СИМВОЛ У СЛОВНИКУ: МІЖ ІНТЕРПРЕТАЦІЄЮ ТА ФІКСАЦІЄЮ СМISЛУ

*О. І. Сімович, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник
відділу української мови Інституту українознавства*

*ім. І. Крип'якевича НАН України
(Львів, Україна)*

e-mail: kseniasimovych@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0889-4128>

Метою статті є окреслення особливостей лексикографічного представлення символічних значень та визначення принципів їх інтерпретації в загальномовних, діалектних і спеціальних словниках вербальних символів. У центрі уваги перебуває проблема репрезентації вербального символу як багаторівневої семантичної структури, семантика якої сформована під впливом мовних, культурних і контекстуальних чинників та не дорівнює прямому чи переносному значенням слова.

Наукова новизна дослідження полягає в трактуванні символічного значення як відносно автономного компонента семантичної структури слова, а не як різновиду переносного значення чи конотативного відтінку. У статті запропоновано розмежування слова-символу та символу-предмета, а також окреслено принципи лексикографічної інтерпретації символічних значень у словниках різних типів. Обґрунтовано доцільність виокремлення символічної семантики за допомогою спеціального маркера «симв.» у тлумачних словниках.

Методологічну основу дослідження становлять описовий метод, методи семантичного, компонентного та контекстуального аналізу, а також лексикографічного зіставлення словникових джерел. Матеріалом дослідження слугували лексеми із символічним потенціалом, представлені в тлумачних, діалектних і спеціальних словниках, а також у текстах української культурної традиції.

У результаті дослідження встановлено, що символічні значення в більшості словників або не зафіксовані, або редуковані до переносних значень та імпліцитно виявлені лише в ілюстративному матеріалі. З'ясовано, що найбільший потенціал для виявлення символічної семантики мають діалектні словники, особливо словники обрядової лексики. Висновки дослідження дають підстави стверджувати про необхідність диференційованого підходу до репрезентації символів у словниках різних типів: у загальномовних словниках доцільно фіксувати передусім домінуючі та культурно усталені символічні значення, тоді як спеціальні словники символів повинні відтворювати багаторівневу структуру символічної семантики з урахуванням контекстуальних реалізацій, культурних коментарів і зв'язку слова-символу із символом-предметом.

Ключові слова: *вербальний символ, символічне значення, лексикографія, лексика, семантика, текст, словник символів, словникова стаття, культурна семантика, етнолінгвістика.*

Актуальність. Лексикографічна фіксація символічних значень належить, до найбільш складних проблем сучасної лінгвістики, що зумовлено передусім специфікою символу як культурно маркованого знака, якому властиві багатозначність, інтерпретаційна відкритість, залежність від контексту й фонових знань. На відміну від загальноновживаного слова, символ не має чітко окресленого денотативного значення, а функціонує як смислотворчий елемент, що акумулює та розвиває («розгортає») культурно закріплені інтерпретації. У зв'язку із цим постає питання про можливості та межі лексикографічної репрезентації символічного значення. Попри наявність досліджень у семіотиці, лінгвокультурології та когнітивній лінгвістиці, проблема лексикографічного опису символів залишається нерозробленою. Спроби фіксації символічних значень у словниках мають фрагментарний характер і не формують цілісної моделі їх опису.

Традиційні словникові практики, зорієнтовані переважно на фіксацію денотативних і частково конотативних значень, обмежені щодо відтворення багатовимірної семантики символу, сформованої в культурі, історії та реальному функціонуванні в текстах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні дослідження символу демонструють відсутність єдиного підходу до його трактування, що відповідно зумовлює

складність опису цього поняття в лінгвістичній та лексикографічній традиції. У працях, присвячених співвідношенню знака й символу [2; 9; 10 та ін.], дослідники наголошують на варіативності цих понять і відсутності усталеної термінологічної межі між ними. Учені підкреслюють також багаторівневість символу, його культурну зумовленість і контекстуальну залежність, що унеможлиблює його зведення до однозначної словникової дефініції. У семіотичному та когнітивному підходах символ трактують як динамічну одиницю мовної картини світу, що змінює своє значення залежно від дискурсивних умов [2]. Окремо дослідники вказують на проблеми класифікації знакових систем та розмежування символу, метафори й інших образних засобів [22]. У лексикографічних студіях [12] наголошено на редуکتивному характері словникової фіксації символічних значень або на імпліцитному поданні ілюстративного матеріалу. В українській лінгвістичній традиції символ трактують як культурно зумовлений концепт або етнокультурно закріплену лексему [4; 5; 11], що функціонує на перетині мовного та позамовного (обрядового, міфологічного) простору. Деякі аспекти його лексикографічного опису на матеріалі фольклору представлені в працях З. Василько [1] та Н. Пастух [8], де символ розглядають як елемент етнокультурно маркованої семантики. У сучасній українській лінгвістиці окремий напрям дослідження становлять праці О. Сімович, у яких на матеріалі текстів українського фольклору здійснено лексикографічне виокремлення та інтерпретацію вербальних символів [13–21 та ін.]. У цих студіях символічні значення схарактеризовано як такі, що не мають жорстко окресленої семантичної структури, контекстуально зумовлені та функціонують як динамічна та багаторівнева структура смислів. Такий підхід дає змогу по-новому осмислити можливості етнолінгвістичного словника вербальних символів.

Водночас зазначені напрацювання залишаються фрагментарними і не формують цілісної моделі лексикографічного опису символів: що зумовлює потребу подальшого теоретичного та практичного напрацювання цієї проблеми.

Мета дослідження – окреслити особливості лексикографічного представлення символічних значень з акцентом на розмежуванні вербального символу, символу-предмета і слова з переносним значенням як взаємопов'язаних, але функційно різних рівнів реалізації символу.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом для написання статті слугують авторські теоретичні узагальнення щодо лексикографічної репрезентації символічних значень, а також ілюстрації вербальних символів (*калина, нитка*), використані для моделювання запропонованої типології. У дослідженні використано описовий метод для інтерпретації лексикографічного представлення символічних значень та встановлення їх структурних особливостей. Застосовано метод лексикографічного аналізу для виявлення способів фіксації символічних значень у словникових джерелах. Для дослідження семантичної структури вербального символу використано компонентний аналіз, що дає змогу виокремити його смислові складники та встановити внутрішню організацію значення. Також залучено елементи семантичного й типологічного підходів для розмежування вербального символу, символу-предмета та слів із переносним значенням як різних рівнів реалізації символічної семантики.

Результати дослідження та їх обговорення. Символ у лінгвістичному вимірі постає як складна семантична одиниця, що потенційно може бути об'єктом лексикографічного опису, водночас його специфіка не дозволяє повноцінно описувати символічні значення в межах традиційних словникових моделей. На відміну від загальноновживаного слова, семантика якого відносно стабілізована через систему денотативних і переносних значень, символ функціонує як відкрита смислова структура, що формується в процесі інтерпретації та залежить від культурного і текстового контексту. Значення символу не піддають остаточній семантичній фіксації, не зводять до фіксованих дефініцій, а реалізують як множинність потенційних смислів, актуалізованих залежно від умов функціонування. У зв'язку із цим символ доцільно розглядати не як стабільну семантичну одиницю, а як динамічну систему смислових нашарувань, у якій значення можуть набувати домінантного або периферійного статусу. Символічні значення не утворюють замкненої системи, оскільки сформовані під впливом множинних контекстів і потребують культурної «апробації». І справді, у тлумачних

словниках символи зафіксовано лише спорадично, зазвичай в узагальненому вигляді, що не відображає їхньої семантичної складності й багатоплановості. Так, зафіксовані символи зведено до рівня «кодових символів» [13], у яких втрачається багатозначність і багаторівнева організація значення.

Сама природа символу ускладнює його лексикографічне опрацювання, оскільки традиційні словникові підходи, зорієнтовані на фіксацію усталених значень, не враховують його контекстуальної змінності та культурної зумовленості.

У межах цього дослідження символічне значення potrаковано не як окрема семема чи периферійний компонент значення загальнозживаного слова, а як багаторівнева семантична структура, сформована внаслідок взаємодії мовних і позамовних (культурних, обрядових) чинників. Структура символічного значення є неоднорідною: у її межах виокремлюють доміантні й периферійні (підпорядковані) смисли. Доміантні значення становлять ядро символічної інтерпретації та є відносно стабільними в культурній традиції, натомість периферійні актуалізації мають контекстуальний характер і можуть варіюватися залежно від конкретного тексту й реципієнта.

Символічні значення не функціують ізольовано, а співіснують у межах єдиної семантичної системи, перебуваючи в різних станах актуалізації. У кожному окремому тексті активована лише частина цієї структури, тоді як інші значення залишаються потенційними, але не зникають у семантичній структурі слова та можуть одночасно реалізуватися в кожному новому конкретному тексті, однак із різним ступенем інтенсивності. Подальша актуалізація тих чи тих значень залежить від культурного фонового знання реципієнта, а також від семантичних і образних елементів тексту, що стають «актуалізаторами» інтерпретації. Саме тому важливо брати до уваги сполучуваність символу, а також інші лексеми з образним значенням (не обов'язково символами), що постають у кожному конкретному тексті. Важливо, що семантику символу «створять» не тільки ці елементи конкретного тексту, а практично всі елементи, які загалом з'являлися в його інших контекстах. І тут уже важливо, як саме ця різноманітна інформація збережена й осмислена в пам'яті кожного конкретного читача, формуючи його фонові знання.

З огляду на таку організацію символічного значення постає питання про способи його лексикографічної репрезентації. Значний потенціал для виявлення символічної семантики мають насамперед ті словникові джерела, що фіксують лексику у зв'язку з культурним і обрядовим контекстом її функціонування, зокрема діалектні словники обрядової лексики. Вони дають змогу простежити не лише обрядову, а й символічну семантику слова, яка в інших типах словників часто залишається імпліцитною.

Водночас для лексикографічного опису важливо розмежовувати символічне та переносні значення, які традиційно можуть зближуватися в словниковій практиці, проте мають різну природу. Переносне значення формується на основі подібності або суміжності ознак між предметами чи явищами і ґрунтується на встановлюваних семантичних зв'язках (метафоричних або метонімічних). У таких випадках між прямим і переносним значенням простежуємо спільну семантичну основу, що дає змогу відтворити механізм семантичного перенесення.

Натомість символічне значення не передбачає обов'язкової наявності спільної ознаки між предметом і позначуваним (наприклад, між *калиною* та *Україною*, *березою* та *смертю* немає безпосередньої предметної подібності). Його формування зумовлене культурною традицією, колективним досвідом і закріпленими в мовній свідомості інтерпретаціями. У цьому випадкові символ функціює не як результат семантичного перенесення, а як носій культурно значущих смислів, актуалізованих у конкретному текстовому та обрядовому контекстах.

У слові *калина*, зокрема, переносні значення можуть бути пов'язані з окремими ознаками предмета (напр. зовнішньою привабливістю), натомість доміантні символічні значення ('дівоча чистота', 'краса', 'Україна') не зведені до спільних семантичних характеристик, а сформовані в межах фольклорної та культурної традиції. Вони не мають сталої «закритої» семантичної структури, контекстуально зумовлені та можуть

актуалізуватися з різною інтенсивністю залежно від смислової організації тексту та фонових знань кожного мовця або читача.

Отже, символічне значення доцільно трактувати як окремий тип семантики, що не може бути повністю описаний у межах традиційної моделі переносних значень і потребує спеціальних підходів до лексикографічного представлення.

Лексикографічна репрезентація символічних значень становить окрему проблему, зумовлену невідповідністю між багаторівневою природою символічної семантики та традиційними принципами словникового опису. Словникова дефініція, орієнтована на фіксацію сталих і узагальнених значень, не здатна повною мірою відтворити динамічної структури символу, що реалізується лише в контексті.

У більшості тлумачних словників лексеми, які в культурній традиції функціують як символи, подані переважно на рівні загальноживаних або переносних значень. У найкращому разі вони імпліцитно виявляються в ілюстративному матеріалі, який може містити контексти з потенційною символічною інтерпретацією, але не отримує лексикографічного оформлення [див. 13]. Це зумовлює необхідність уточнення статусу символічного значення у загальній семантичній структурі слова. У структурі тлумачних словників символічні значення здебільшого не виокремлено як самостійний компонент, оскільки вони не вписуються в традиційну модель поділу на прямі та переносні значення. Водночас у межах запропонованого підходу символічне значення розглянуто як відносно автономну багаторівневу семантичну систему, що формується (радіше «надбудовується» над ними) на основі номінативного чи переносного значення слова або ж окремих диференційних компонентів семантичної структури, однак не зведена до нього. У такому випадку ця семантика стає не джерелом, а радше підґрунтям або точкою поштовху для розгортання організованих за власними принципами символічних смислів, що можуть набувати багатозначного характеру.

У лексикографії немає усталених принципів розмежування символічного значення та суміжних явищ, зокрема метафори чи алегорії. У словниковій практиці ці типи семантичних трансформацій часто ототожнюють, і це унеможлиблює чітке виокремлення власне символічного рівня значення.

Додаткову складність становить необхідність урахування двох різних рівнів функціонування символу – як предметно-культурного явища (символ-предмет), пов'язаного з обрядом, традицією та матеріальними формами культури, і як мовної одиниці (слово-символ), у семантичній структурі якого відображені відповідні культурно зумовлені значення. У словниках здебільшого фіксують лише слово, натомість символ-предмет, що існує в обрядовій практиці, залишається поза межами словникового опису або представлений фрагментарно у діалектних словниках обрядової лексики. Незважаючи на тісний зв'язок цих рівнів, їх не можна ототожнювати, оскільки вони належать до різних площин аналізу. Наприклад, лексема **нитка**, що функціонує зі значеннями '1. Тонко зсукана, скручена пряжа, яку використовують для шиття, в'язання, вишивання, виготовлення тканин і т. ін.'; 2. *перен.* 'Те, що поєднує, пов'язує з ким-, чим-небудь' (СУМ-20), у традиційній культурі українців рідко з'являється як вербальний символ, радше це назва предмета, який виконує оберегові функції. Водночас записи діалектного мовлення дають підстави кваліфікувати **нитку** таки як вербальний символ, семантика якого, звичайно ж, є вторинною щодо обрядового контексту: – *Ти чо, чого так до церкви рідко ходиш? – Кождий раз, як іду з малим, його все врікають, вже і нитку червону на руку повязала, але десь на причасті..., а Павлик починає несамовито позіхати. Дома сірники скидала аж* (ЗА); *Ўйі/зати ди/тин'і і поро/д'іл'і че"р'вону/нитку на /руку* (Тищенко, с. 299).

Формулювати значення символу як 'оберіг від вроків' некоректно, адже в такому разі відбувається сплутування понять символу та предмета-оберегу. Слово **нитка**, а також пов'язані з ним словосполучення (**червона нитка**, **ниткою обв'язати** та ін.) розвивають символічне значення 'відмежування від всього злого, від болю, поганого впливу' [14, с. 43]. Натомість використання **нитки** (предмет) в обрядах, як припускаємо, вплинуло на розвиток символічного значення слова 'єднання земного світу з небесним', що ґрунтоване на уявленні

про *нитку* як засіб зв'язку або поєднання: *Молимося за хворих, немічних, упосліджених, тих, хто просить про молитву, про Боже милосердя. Вони тримаються за оту ниточку, що з'єднує молитовну родину з Господом* (ЗА); *Молитва – це ота ниточка до Спасителя, за яку ми тримаємось кожного дня* (ЗА); 'життя, існування' та ін. (докладно про семантичну структуру вербального символу *нитка* див.: 14).

У цьому контексті особливу роль відіграють діалектні словники, зокрема ті, що фіксують обрядову лексику. Їхня специфіка полягає в тісному зв'язку мовного матеріалу з локальними культурними практиками, що створює передумови для виявлення символічних значень, прихованих у семантичній структурі слова. Однак навіть у таких джерелах символічна семантика, на жаль, здебільшого не отримує системного опису й потребує додаткової інтерпретації. В окремій публікації проаналізовано лексеми, що відомі як вербальні символи і водночас представлені в словникових джерелах переважно як загальноживані одиниці. Порівняння словникових дефініцій із контекстами їх уживання дало змогу виявити розбіжність між зафіксованим значенням і реальною семантичною функцією слова в тексті. Виявлено, що значно більше зафіксовано, хоча й непослідовно, символічних значень у словниках обрядової лексики [13].

Отже, основна проблема лексикографічної фіксації символічних значень полягає не лише у відсутності відповідних дефініцій, а й у невідповідності між природою символу як динамічної семантичної структури та статичною формою словникового опису. Це зумовлює необхідність розроблення спеціальних підходів до лексикографування символів, які б дозволили взяти до уваги їх багаторівневу організацію та контекстуальну зумовленість.

Що ж можна запропонувати? У тлумачному словнику доцільно фіксувати лише домінуючі, культурно усталені, високочастотні символічні значення, які є впізнаваними для більшості носіїв мови; тобто не кожний вербальний символ може бути описаний, як і не всі значення мають потрапити до загальномовного словника, лише «культурне ядро».

Можна формулювати символічне значення, схоже, як запропоновано в словнику вербальних символів, лише запровадити окремий маркер *симв.* (*символічне значення*), тоді така стаття виглядатиме приблизно так:

калина '1. Кушова рослина родини жимолостевих, що має білі квіти й червоні гіркуваті ягоди';

2. збірн. 'ягоди цієї рослини' [СУМ-20];

симв. Україна; дівоча чистота, краса.

Це, по-перше, не порушує структури і принципів тлумачного словника і формально вписується в словникову модель; по-друге, дасть змогу розуміти, що символічне і переносні значення не тотожні; по-третє, чітко показує інший тип семантики; по-четверте, демонструє, що символічне значення не завжди пов'язане з переносним, а іноді «виростає» на кількох диференційних ознаках. Як варіант – репрезентація не через нову ремарку («*симв.*»), а через інтерпретаційний коментар: «У фольклорній традиції також постає символом України, дівочої чистоти, краси». Можливий також інший спосіб репрезентації: «символ України, дівочої чистоти, краси». Однак так репрезентоване символічне значення слова «розчиняється» у переносному. Отже, оптимальним способом репрезентації символів видається перший.

Звичайно, жодний із цих варіантів не ідеальний, але пропонує спеціальну модель лексикографічної репрезентації, яка б дала змогу фіксувати символічні значення як відносно автономний, але структурно пов'язаний із лексичною семантикою компонент.

Цілком інші можливості дають спеціальні словники *вербальних* символів, щоправда, знову ж таки постає питання вибору матеріалу. Утім може йтися передусім про символи, які найбільш поширені в мовній картині світу українців, мають значний потенціал і надалі можуть функціонувати та розвиватися уже в нових контекстах культури.

Практичне опрацювання в спеціальних словниках дасть змогу зважити на їх багаторівневу організацію та контекстуальну зумовленість. Відповідно до запропонованої теоретичної моделі, лексикографічна інтерпретація символу не може обмежуватися фіксацією окремого значення, а має відтворювати систему взаємопов'язаних смислів,

актуалізованих у текстах. Окремий словник дасть змогу забезпечити словникову статтю достатніми контекстами (Рукопис).

Практика публікації таких словникових статей, а також багаторічна робота над словником такого типу уможлиблює виокремлення кількох принципів лексикографічної інтерпретації символічних значень у словниках вербальних символів. По-перше, символічне значення повинно постати на підставі широкого контекстуального аналізу, що охоплює різні типи текстів. Окремий приклад не є достатнім для формулювання значення, оскільки символічна семантика виявляється лише в системі повторюваних контекстів. По-друге, у межах словникової статті доцільно розмежовувати домінантні та периферійні символічні значення. Домінантні значення мають бути представлені як основні інтерпретаційні моделі, натомість периферійні – як контекстуально зумовлені варіанти їх реалізації. По-третє, необхідно брати до уваги зв'язок слова-символу із символом-предметом, зокрема у випадках, коли символічне значення сформоване на основі обрядової практики. У таких ситуаціях доцільно подавати короткий культурний або ритуальний коментар, що пояснює походження відповідного смислу. По-четверте, символічні значення потрібно фіксувати як відносно самостійний компонент семантичної структури слова, а не як додатковий конотативний відтінок. Це дає змогу уникнути їх редукції до метафоричних або стилістичних нашарувань. Натомість лексикографічна фіксація символічних значень у тлумачних словниках не передбачає відтворення всієї потенційної множинності символічних інтерпретацій. У межах загальнономовного словника доцільною видається репрезентація лише домінантних, культурно стабілізованих і загальновідомих символічних значень, які функціують у мовній свідомості носіїв як відносно усталені інтерпретаційні моделі. Периферійні, контекстуально зумовлені або індивідуально-авторські актуалізації символу мають бути предметом спеціалізованих словників символів чи етнолінгвістичних досліджень.

Зрештою, запропоновані принципи можуть бути реалізовані в різних типах словників із різним ступенем повноти. У загальнономовних або словниках культури доцільною є фіксація передусім домінантних, найбільш усталених символічних значень. Натомість спеціалізовані словники символів орієнтовані на максимально повне відтворення символічної семантики, зокрема з периферійними та контекстуальними реалізаціями. Водночас навіть такі словники не можуть претендувати на вичерпність, оскільки символічна структура значення залишається відкритою і здатною до подальших інтерпретацій. Водночас вони дадуть поштовх для розвитку інших символічних значень слова, яке читач «прочитає» вже в новому контексті.

Висновки і перспективи дослідження. Проведене дослідження засвідчило, що символічне значення не може бути повноцінно описане в межах традиційної словникової моделі, оскільки вербальний символ функціонує як багаторівнева та контекстуально зумовлена структура смислів. У статті обґрунтовано необхідність розмежування символічного і переносного значень, а також слова-символу та символу-предмета як різних рівнів реалізації символу.

Установлено, що в загальнономовних словниках символічна семантика здебільшого не зафіксована або імпліцитно виявлена лише в ілюстративному матеріалі. Натомість значний потенціал для її представлення мають діалектні словники, особливо словники обрядової лексики, де відображено слово у зв'язку з культурною практикою.

Запропоновано диференційований підхід до репрезентації символів у словниках різних типів: у тлумачних словниках доцільно фіксувати передусім домінантні та культурно усталені символічні значення, тоді як спеціальні словники вербальних символів повинні відтворювати багаторівневу структуру символічної семантики з урахуванням контекстуальних реалізацій і культурних коментарів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням моделі словникової статті для словників вербальних символів, а також із системним вивченням символічної семантики на матеріалі діалектних і обрядових текстів.

Умовні скорочення використаних джерел

СУМ-20 – Словник української мови. Т. 1–16. URL: <https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0>

Тищенко – Тищенко Т. *Східноподільський родильний обряд: лексикографічний і текстовий описи*: навчальний посібник. Умань, 2014. 383 с.

Список використаної літератури

1. Василько З. Символіка фольклорного образу. Львів : ДПА Друк, 2004. 392 с.
2. Ваховська О. В. Знако-символічна природа слова як одиниці мовної картини світу: еволюційний аспект – постановка проблеми. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73), № 4. С. 167–172. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.4/30>. URL: https://philol.vernadskijournals.in.ua/journals/2023/4_2023/30.pdf.
3. Данилюк Н. Найдавніші слова-фауносимволи в міфопоетичній картині світу української народної пісні. *Лінгвостилістичні студії*. 2021. Вип. 14. С. 34–45. DOI: <https://doi.org/10.29038/2413-0923-2021-14-34-45>.
4. Єрмоленко С. Мова і українознавчий світогляд. Київ : Наукова думка, 2007. 444 с.
5. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
6. Звонко Г. Образні особливості концепту трансформації в українській мові. *Лінгвістичні та концептуальні світогляди*. 2021. Вип. 1(68). С. 66–77. URL: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2021.1.06>.
7. Магас Н. В. Метафоризація розуміння в українській та англійській мовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Філологія*. Острого : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 2(69). С. 3–5. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/1637>.
8. Пастух Н. Символіка тварин в українському фольклорі: зозуля : монографія. Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2013. 221 с.
9. Патріарх В. Інтерпретація слова-знака і слова-символу в сучасному науковому дискурсі. *Лінгвістичні студії*. 2023. Вип. 46. С. 68–75. URL: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2023.46.6>.
10. Пашкова Н. І. Еволюція співвідношення термінів знак і символ у загальній семіотиці, лінгвістиці та культурології. *Культура і сучасність*. 2020. № 1. С. 32–38. DOI: 10.32461/2226-0285.1.2020.221331.
11. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
12. Сердега Р. Л. Лексикографічна інтерпретація символічних значень фольклору. *Мова. Література. Фольклор*. 2023. № 1. С. 53–60. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/934923bb-aa81-432d-86d0-589e4b9e0629/content>.
13. Сімович О. Вербальні символи в літературному стандарті та в діалектах. *Діалекти в умовах сучасних викликів / відп. ред. Т. Ястремська, Д. К. Рембішевська ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України ; Інститут Славістики ПАН. Львів–Варшава, 2024. (Серія «Діалектологічні студії / Studia Gwarowe», т. 2 (15)). С. 298–325.*
14. Сімович О. Від драбини та нитки до неба: символічне осмислення шляху у фрагменті мовної картини світу. *Лінгвістика*. 2021. № 2(44). С. 38–52.
15. Сімович О., Пастух Н. Матеріали до словника вербальних символів: Кров, Вода, Зозуля. *Діалектологічні студії*. 2: Мова і культура. Львів, 2003. С. 261–302.
16. Сімович О. Проблеми лексикографічної репрезентації символу в діалектних словниках. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. праць*. 2016. Вип. 21. С. 131–134.
17. Сімович О. Символ – значення – словник: шляхи інтерпретації. *Gwary dziś*. 2018. Т. 10. С. 111–125.
18. Сімович О. Символи в українській мові: репрезентація в тлумачних та спеціальних словниках. *Сучасна українська нація: мова, історія, культура*. 2016. С. 52–55.
19. Сімович О. Словник вербальних символів: Зірка, зоря. Сонце. Місяць. *Діалектологічні студії. 11: Слово – словник – корпус. Пам'яті Наталі Хобзей*. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2018. С. 304–322.
20. Сімович О. Словник вербальних символів: Кінь. *Діалектологічні студії. 12: Діалект і пам'ятка*. Львів, 2019. С. 423–437.
21. Сімович О. Словник і символ: точки перетину. *Діалектологічні студії. 11: Слово – словник – корпус. Пам'яті Наталі Хобзей*. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2018. С. 104–113.
22. Хаботнякова П. С. Кореляція понять «образ», «символ» та «образ-символ» у сучасній лінгвістичній парадигмі. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Філологія*. 2015. Т. 18, № 2. С. 88–95.

References

1. Danyliuk, N. (2021). Naidavnishii slova-faunosymvoli v mifopoetychnii kartyni svitu ukrainskoi narodnoi pisni [The oldest fauna-symbol words in the mythopoetic worldview of the Ukrainian folk song]. In: *Linhvostylistychni studii [Linguostylistic Studies]*, 14, 34–45. DOI: 10.29038/2413-0923-2021-14-34-45 (in Ukr.).
2. Khabotniakova, P. S. (2015). Koreliatsiia poniat “obraz”, “symvol” ta “obraz-symvol” u suchasni lihvistychnii paradyhmi [Correlation of the concepts “image”, “symbol” and “image-symbol” in the modern linguistic paradigm]. In: *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho lihvistychnoho universytetu. Filolohiia [Bulletin of Kyiv National Linguistic University. Philology]*, 18(2), 88–95 (in Ukr.).
3. Magas, N. V. (2018). Metaforizatsiia rozuminnia v ukrainskii ta anhliiskii movakh [Metaphorization of understanding in the Ukrainian and English languages]. In: *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Filolohiia [Proceedings of the National University of Ostroh Academy. Philology]*, 2(69), 3–5. Ostroh: Vyd-vo NaUOA. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/1637> (in Ukr.).

4. Pashkova, N. I. (2020). Evoliutsiia spivvidnoshennia terminiv znak i symvol u zahalnoi semiotytsi, linhvistytsi ta kulturolohii [Evolution of the correlation of the terms sign and symbol in general semiotics, linguistics and cultural studies]. In: *Kultura i suchasnist* [Culture and Contemporaneity], 1, 32–38. DOI: 10.32461/2226-0285.1.2020.221331 (in Ukr.).
5. Pastukh, N. (2013). Symvolika tvaryn v ukrainskomu folklori: zozulia [Animal symbolism in Ukrainian folklore: the cuckoo]. Lviv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy, 221 (in Ukr.).
6. Patriarkh, V. (2023). Interpretatsiia slova-znaka i slova-symvolu v suchasnomu naukovomu dyskursi [Interpretation of the word-sign and word-symbol in modern scientific discourse]. In: *Linhvistychni studii* [Linguistic Studies], 46, 68–75. URL: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2023.46.6> (in Ukr.).
7. Selivanova, O. O. (2008). Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy [Modern linguistics] : pidruchnyk. Poltava : Dovkillia-K, 712 (in Ukr.).
8. Serdeha, R. L. (2023). Leksykohrafichna interpretatsiia symvolichnykh znachen folkloru [Lexicographic interpretation of symbolic meanings in folklore]. In: *Mova. Literatura. Folklor* [Language. Literature. Folklore], 1, 53–60. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/934923bb-aa81-432d-86d0-589e4b9e0629/content> (in Ukr.).
9. Simovych, O. (2016a). Symvoly v ukrainskii movi: reprezentatsiia v tumachnykh ta spetsialnykh slovnykakh [Symbols in the Ukrainian language: representation in explanatory and specialized dictionaries]. In: *Suchasna ukrainska natsiia: mova, istoriia, kultura* [Contemporary Ukrainian Nation: Language, History, Culture], 52–55 (in Ukr.).
10. Simovych, O. (2016b). Problemy leksykohrafichnoi reprezentatsii symvolu v dialektnykh slovnykakh [Problems of lexicographic representation of the symbol in dialect dictionaries]. In: *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva* [Contemporary Issues in Linguistics and Literary Studie], 21, 131–134 (in Ukr.).
11. Simovych, O. (2018). Slovnyk i symvol: tochky peretynu [Dictionary and symbol: points of intersection]. In: *Dialektolohichni studii. 11: Slovo – slovnyk – korpus. Pamiati Natali Khobzei* [Dialectological Studies 11: Word – Dictionary – Corpus. In Memory of Nataliia Khobzei], 104–113. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy (in Ukr.).
12. Simovych, O. (2018). Slovnyk verbalnykh symvoliv. Zirka, zoria. Sontse. Misiats [Dictionary of verbal symbols. Star, dawn. Sun. Moon]. In: *Dialektolohichni studii. 11: Slovo – slovnyk – korpus. Pamiati Natali Khobzei* [Dialectological Studies 11: Word – Dictionary – Corpus. In Memory of Nataliia Khobzei], 304–322. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy (in Ukr.).
13. Simovych, O. (2018). Symvol – znachennia – slovnyk: shliakhy interpretatsii [Symbol – meaning – dictionary: ways of interpretation]. In: *Gwary dziś* [Dialects Today], 10, 111–125 (in Ukr.).
14. Simovych, O. (2019). Slovnyk verbalnykh symvoliv: kin [Dictionary of verbal symbols: horse]. In: *Dialektolohichni studii. 12: Dialekt i pamiatka* [Dialectological Studies 12: Dialect and Monument], 423–437. Lviv (in Ukr.).
15. Simovych, K. (2021). Vid drabyny ta nytky do neba: symvolichne osmyslennia shliakhu u frahmenti movnoi kartyny svitu [From the ladder and thread to the sky: symbolic interpretation of the path in a fragment of the linguistic worldview]. In: *Linhvistyka* [Linguistics], 2(44), 38–52 (in Ukr.).
16. Simovych, O. (2024). Verbalni symvoly v literaturnomu standarti ta v dialektakh [Verbal symbols in the literary standard and dialects]. In: T. Yastremska & D. K. Rembishevska (Eds.), *Dialekty v umovakh suchasnykh vyklykiv* [Dialects in the conditions of modern challenges] (Serii «Dialektolohichni studii / Studia Gwarowe», Vol. 2(15), 298–325). Lviv–Warsaw: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy; Instytut Slavistyky PAN (in Ukr.).
17. Simovych, O., & Pastukh, N. (2003). Materialy do slovnyka verbalnykh symvoliv: Krov, Voda, Zazulia [Materials for the dictionary of verbal symbols: Blood, Water, Cuckoo]. In: *Dialektolohichni studii. 2: Mova i kultura* [Dialectological Studies 2: Language and Culture], 261–302. Lviv (in Ukr.).
18. Vakhovska, O. V. (2023). Znako-symvolichna pryroda slova yak odyntsi movnoi kartyny svitu: evoliutsiinyi aspekt – postanovka problemy [Sign-symbolic nature of the word as a unit of the linguistic worldview: evolutionary aspect – statement of the problem]. In: *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho*. Filolohiia [Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Philology. Zhurnalistyka], 34(73), 4, 167–172. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.4/30>. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/4_2023/30.pdf (in Ukr.).
19. Vasylo, Z. (2004). Symvolika folklorneho obrazu [Symbolism of the folklore image]. Lviv: DPA Druk, 392 (in Ukr.).
20. Yermolenko, S. (2007). Mova i ukrainoznavchyi svitohliad [Language and Ukrainian studies worldview]. Kyiv: Naukova dumka, 444 (in Ukr.).
21. Zhaivoronok, V. V. (2006). Znaky ukrainskoi etnokultury: slovnyk-dovidnyk [Signs of Ukrainian ethnoculture: dictionary-reference book]. Kyiv: Dovira, 703 (in Ukr.).
22. Zvonko, H. (2021). Obrazni osoblyvosti kontseptu transformatsii v ukrainskii movi [Figurative features of the concept of transformation in the Ukrainian language]. In: *Linhvistychni ta kontseptualni svitohliady* [Linguistic and Conceptual Worldviews], 1(68), 66–77. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2021.1.06> (in Ukr.).

VERBAL SYMBOL IN THE DICTIONARY: BETWEEN INTERPRETATION AND FIXATION OF MEANING

*Oksana Simovych, PhD in Philology, Senior Research Fellow
of the Department of Ukrainian Language, Institute of Ukrainian Studies
named after I. Krypiakevych of the National Academy of Sciences of Ukraine
(Lviv, Ukraine)*

e-mail: kseniasimovych@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0889-4128>

Abstract. Introduction. *The lexicographic representation of verbal symbols is one of the most complex issues in modern linguistics due to their cultural conditioning, contextual variability, and multilayered semantic structure. Verbal symbols do not possess a fixed denotative meaning and function as dynamic semantic units that accumulate culturally established interpretations. Their semantics is formed within cultural, historical, and textual contexts, which complicates their lexicographic fixation and raises the question of the extent to which symbolic meanings can be represented in dictionaries.*

The purpose. *The study aims to identify the principles of lexicographic representation of symbolic meanings and to distinguish approaches to their fixation in general explanatory dictionaries, dialect dictionaries, and specialized dictionaries of verbal symbols.*

The methods. *The research is based on semantic analysis, lexicographic description, and comparative analysis of dictionary sources, as well as the interpretation of theoretical approaches to symbol, metaphor, and allegory in linguistic studies.*

Main results of the study. *The analysis shows that symbolic meanings are rarely explicitly recorded in dictionaries. In general explanatory dictionaries, they are reduced to lexical or figurative meanings and are not distinguished as an independent semantic layer. Dialect dictionaries reveal symbolic meanings mainly through contextual and ethnocultural material, often implicitly. Specialized dictionaries of symbols provide more systematic and explicit representation of symbolic semantics. It is established that symbolic meaning is a multilayered structure consisting of dominant and peripheral components. Dominant meanings are culturally stabilized and widely recognized, while peripheral meanings are context-dependent and activated only in specific textual situations. Symbolic semantics remains open and dynamic, being reconstructed through interaction with cultural knowledge and discourse.*

Originality. *The study differentiates principles of lexicographic representation of symbolic meaning across different dictionary types and interprets symbolic meaning as an autonomous but structurally integrated component of lexical semantics.*

Conclusions and specific suggestions of the author. *Lexicographic representation of symbolic meanings requires differentiation between types of dictionaries. General dictionaries should include only culturally stable symbolic meanings. Dialect dictionaries should account for contextual and ethnocultural data revealing implicit symbolism. Specialized dictionaries should provide a systematic description of symbolic structures, including dominant and peripheral meanings and their contextual realizations.*

Key words: *verbal symbol, symbolic meaning, lexicography, semantics, dictionary of symbols, dictionary entry, cultural semantics, ethnolinguistics, text.*

Надійшла до редакції: 28.01.2026

Прийнято до друку: 05.03.2026